Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1749)
Heft: 16

Artikel: I. H. Sch. brevis & modesta dissertationis criticae [...]
Autor: J.H.S.
DOI: https://doi.org/10.5169/seals-394657

Nutzungsbedingungen
Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use
The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 12.01.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

J. H. SCH.
brevis & modesta
Dissertationis Criticæ
ΈΠΙΚΡΙΣΙΣ;
quam Gottlob Frider. *Gudius* pro *Hilleriana* Sententia de Origine & Sensu του כתיב & קרי scripserat.

---

§. I.

INcidi novissime in perlegendis *Miscellaneis Lipsiensibus Novis*, quæ Amplissimi & Excellentissimi *Menkenius* nobis largitur, in hanc *Gudii* pro *Hilleriano* Systemate Dissertationem Criticam; quæ illorum Tomo V. Parti III. inserta: & quum hæc Varietas Lectionum in S. Codice obviarum me non parum sollicitum haberet, summa istud Viri Rev. Scriptum evolvi attentione; ac id eo magis, quod is non parva fiducia hanc *Hilleri* de illa commendavit sententiam, repetitis hanc in rem testimoniis eruditorum illud inventum comprobantium & collaudantium; quibus communitus *Hilleri* liber olim in lucem prodierat: quæ vero alii de hac Sententia in contrariam partem monuerunt, ea vel plane præterit, vel adserto *Wagenseilii* elusurus mihi videtur; qui adseruit, *quod pauci futuri sint, qui inventum illud vero pretio æstimare possint, atque arduitatem ejus assequi:* nam Commate Dissert. suæ VIII. simul subjungit: *Opi-*

nione citius illud evenit. Criticis enim dubiis ſolvendis minime idoneum illud eſſe, pronuntiarunt Viri quidam ſummi. Invenit hic Rev. Vir latebras, ex quibus vix ac ne vix quidem excitari poterit: omni enim ab ipſo diſſentienti reſpondere fas ipſi videbitur; „ non vero pretio æſtimas *Hilleri* Sententiam, „ non aſſequeris ejus arduitatem:„ quod refugium perinde tutum foret, ac alterum illud; ſi ex ſola *Hilleri* pietate & ejus in S. Litteras anxia cura hoc Syſtema defendere vellet; prouti illius Origines eidem in ſolidum tribuit. Sed nos non hisce pugnamus armis, nemo has pietatis laudes Viro beato denegatas vult, quamvis ſtatuat, hanc Sententiam non reſpondere ipſius Conſilio: Verum tale reſponſum non exſpectabimus a *Gudio* unquam, dum, quæ ad *Carpzovii* reſpondit Objectiones, nos erudiant; ipſum longe ſincerius agere ſolitum eſſe. Quod ſi vero Sententiam noſtram libere profiteri nobis liceat; nondum omni dubio *Hilleri* Syſtema per *Gudium* liberatum: etenim ipſius Reſponſa nec omnibus Objectionibus motis ſatis facere, nec rem in clariore luce collocare, aut prouti ipſa revera ſeſe habet, eandem exponere mihi videntur: id quod, ſalva omni in Virum Rev. Obſervantia, paucis probatum dabimus: ubi, poſtquam, quæ is *Carpzovio* reſpondit; examinaverimus; *Hilleriani* Syſtematis rationem principem ſub incudem revocabimus: qua ſubmota totum illud illico corruet; Nemo, ſpero, me temeritatis arguet, quod ego de re, quæ Viros in Arte Hebræorum Critica verſatiſſimos mirum in modum vexavit; judicium ferre ſuſtineam: nam non alias mihi ſumo partes, quam veram de harum diverſarum Lectionum Origine

Sen-

tentiam a Viris doctissimis jamjam nobis apertam & communicatam contra aliam, ingeniosam quidem, sed lubricam ac ruinosam defendendi.

§. II.

Lubens cum Rev. *Gudio* confiteor, hanc quæstionem de Origine Variantium Lectionum, (loquor ex Hypothesi Auctoris, quamvis diversæ hæ lectiones hoc nomine neutiquam dignæ sint) tum in ipso Codice Sacro, tum ad ejus latus occurrentium, ac sub nomine *Cethibam* & *Karian* notarum, esse longe gravissimam ac difficillimam; quippe quæ Viris sagacissimis & prudentissimis solutu difficilis fuit: dum aliis nimia in Magistros Judæorum veneratio, aliis vero nimius inclarescendi pruritus & luxurians ipsorum ingenium imposuerit. Hinc jam tam diversa de hac quæstione sentiunt *Rabbini*, & qui illorum effata cœce sequuntur, ac *Schola Critica*. Sed enarrandis diversis hac de re Sententiis facile supersedeo; adeant harum curiosi eos, qui data opera illarum historias conscripserunt, in quibus præ reliquis eminet magnus ille polyhistor *Wolfius* in *Bibliotheca Hebraica* Tomo II.; ubi omnes Eruditorum de his lectionibus Sententias, simul cum solidissima earundem ἐπικρίσει recenset. Duæ vero vel tres earundem de principatu certant: (etenim, quæ *Rabbini* de *divina* harum lectionum *Origine* & *cabbalistica* earundem *propagatione* somniaverunt; nullius sanioris Critici attentionem merentur:) Ex his prima est *Scholæ Criticæ*; quæ natales harum Lectionum in *Schola Tiberiensi* quærit; & sic statuit, *Masorethas Tiberienses* Codici S. variis nævis laboranti succursuros multas hoc in negotio invenisse difficultates,

quas nullo alio modo ſuperare potuerint; quam unam lectionem, & quidem corruptam in *columna ipſius Textus* conſervando, meliorem vero, & quæ alteram emendat ad *marginem* allinendo: ſufficit hanc Sententiam propoſuiſſe, ut quis vel illius falſitatem cognoſcere queat, vel accipere, quam male rem ſuam egiſſent Critici Hebræorum; conceſſa hac Hypotheſi; qui non auſi fuerint, errorem manifeſtum expungere, & Codicem S. vero ac priſtino ſuo decori reſtituere: quam falſa vero hæc ſit opinio, clare docuit doctiſſ. quidam *Hungarus Franciſcus Tſebregy* in diſſertat. lectu digniſſima *de Authentia ſelectiorum Cethibim*, quæ inſerta Tomo priori *Theſauri Theologico Philologici* a Viris Clariſſ. *Haſæo* & *Ikenio* editi. Id unum obſervo, quod mea quidem Sententia, hic primus ac princeps omnium errorum ſit, quos *Schola Criticorum* fovet: dum enim præter fidem hiſtoricam tam ſeram lectionibus iſtis attribuit ætatem; & antiquitatem punctorum Vocalium apud Hebræos pernegat; cum tamen utriusque Origo longe altius repetenda ſit: dum has lectiones pro emendationibus Codicis ipſius, corrupti ſcil. & perturbati venditat, eandem ſibi arrogat licentiam, lectionem, quæ ſibi non probatur; immutandi, ſpecioſam interſerens cauſſam, Verſiones antiquas hanc poſtulare immutationem: ſed nemo hac decipietur fraude, qui cogitat, quanta libertate Vett. illi in Verſionibus ſuis uſi ſint, ac quam corruptæ ad nos pervenerint: & quis honeſtum ac cum ſana Critica conveniens eſſe putabit, ſiquis ſtatuat, idem & gravius adhuc malum *Textui Originali* accidiſſe, ac id eum tantum in finem, ut Verſionum Auctoritas ſalva maneat.

Altera

§. III.

Altera eſt Cel. quondam *Tubingenſium* Profeſſoris *Matthæi Hilleri*, quam is in libro ſuo *de Arcano Cethib* & *Keri* expoſuit, & cujus defenſionem *Gudius* in ſe ſuſcepit. is ætatem harum diverſarum lectionum in *Synagoga magna* ponit primam, & ſic ſentit, *Esdram*, dum varios Codices Manuſcriptos exararet; in illis, permittente Spiritu S., liberiori uſum fuiſſe ſtylo, & mox hanc, mox illam uſurpaſſe Vocem, mox hanc, mox illam fuiſſe ſecutum ſcriptionem; quod dum animadvertiſſent Critici Hebræorum, illos, vel ipſo *Esdra* ad huc vivente, vel ſtatim poſt ejus mortem, alteram lectionem ad marginem pinxiſſe, & hinc jam illa *Karian* orta eſſe. Facile quivis animadvertet, hancce Sententiam ſuperiori multo anteferendam eſſe, nec tanta, prouti ſuperior illa; poſt ſe trahere mala: ne vero quis nobis opponat, nos illam non vero æſtimare pretio, aut illius non aſſecutos arduitatem, id non prætermittendum; quod *Hillerus* quoque putet, τὰ *Karian* ſaltem nonnunquam præferenda eſſe τοῖς *Cethiban*: id non obſcure innuit Obſervatio ejusdem p. 93. libri ſui prolata; ſic enim ait: „ Pene omiſeram ſeptimum genus, quod eſt Vocum *turpiorum* iisdem „ cum *honeſtis* gaudentium punctis. „ Neutiquam vero mihi perſuadere poſſum, ut credam, *Hillerum* ipſos S. Auctores obſcœnitatis arguiſſe, ſed id tantum ſibi volunt hæc Verba, Voces illas, quæ, dum ab Auctoribus uſurpabantur, *honeſtæ* ac *decentes* fuerant; ſucceſſu demum temporis in *turpiorem* Senſum raptas, & hinc ab *Esdra* commutatas fuiſſe; quam Sententiam infra paulo longius examinabimus, & contra *Hillerum* retorquebimus.

Gudius, qui hanc *Hilleri* de Sensu τῆ *Keri* & *Cethib* Sententiam primum defensurus erat, simul illam deserit, ac non amplius duorum Codd. *Esdrianorum* collationi has lectionum differentias attribuit, sed unius Codicis *Esdriani* & alterius *Babylonici*, a se invicem discrepantium; de qua Hypothesi mox plura dicemus.

§. IV.

Tertia denique circa harum Variantium Lectionum Originem Sententia, & quæ mihi omnium maxime probabilis videtur, est ea; quæ has *lectiones marginales*, s. hæc *Karian*, nonnisi *notas* Hebræorum *Criticas* esse decernit, quibus varias lectiones obsoletas & voces rariores, tum & structuras, sive Grammaticas, sive Syntacticas, insolentiores explicare voluerint: in quibus sæpius, ignorantes veram & antiquam Linguæ Hebraicæ indolem hallucinati sint, & erraverint. Nollem tamen omnes hasce Observationes cum variis eruditissimis Criticis inscitiæ istorum Masoretharum adscribere: sciverunt ii forsitan antiquum Linguæ Hebrææ genium, agnoverunt eundem in *lectionibus Textus*, s. *Scriptis*: sed cum is non amplius in usu erat, de eo lectores minus peritos monere volebant; & ne ipsos tales lectiones insolentiores in perlegendo Codice Sacro impedirent, quominus expedite illum legere possent; eas cum tritioribus & magis consuetis commutarunt: verum hoc neutiquam Masorethas istos plene excusat; dum nihilominus certissime constet, illos nonnunquam turpissime errasse, ac totum negotium præpostere confecisse. Longe enim melius integritati Codicis S. consuluissent, si alio quovis modo

do ſui ævi homines de his Archaismis ac Vocibus obſoletis monuiſſent; quam talium notarum farragine abſurdiſſimis decretis anſam præbendo: quid enim v. g. abſurdius excogitari poteſt, quam Sententia Rabbinorum, & quæ in multorum Philologorum Chriſtianorum irrepſit libros: *quæ Textus obſcœne exprimit, Maſora caſte legit.* Quodcumque vero jam fuerit; Sententia, quam ego veram & omnium comprobatione dignam judico, non longa eget demonſtratione; brevi illa abſolvi poterit: „ Si hæ diverſæ lectiones, variantes diver„ ſorum Codicum forent lectiones, vel plures „ duabus occurrerent in uno eodemque loco, „ vel utraque æque bona foret: Sed falſum con„ ſequens Eo &c. „ Ad conſequentiam probandam tantum admittatur, quod ſine miraculo ſtatui non poſſit, omnes illos Codices, quos vel *Esdras* & *Viri Synagogæ Magnæ*, vel *Maſorethæ Tiberienſes* inter ſe contulerunt, duabus tantum lectionibus diverſis diſcrepaſſe; aut *Esdram*, qui, conceſſa *Hilleri* Hypotheſi, in repetita illa Codicis S. deſcriptione liberiori ſtylo uſus fuerat; duas tantum diverſas induxiſſe lectiones: nam unde probari poteſt, illum duos tantum confeciſſe Codices; & cur, ſi plures exaraſſet, ejus libertas, quam Spiritus S. ipſi conceſſit, tam arctis limitata fuit limitibus, ut non niſi altera vice illam exercere poſſet? Etenim, ſi quis ex eo, quod nonniſi duæ occurrant ejusmodi lectiones, concludere vellet, *Esdram* quoque duos tantum Codices deſcripſiſſe; *mera principii petitio* foret: quæ autem ex *Gudii* Sententia in contrarium adferri poſſent, mox expendemus. Verum dices, optimas tantum adnotabant lectiones, & de quibus merito dubites, cuinam illa-

rum primas dare velis, an illi, quam *Columna Textus* nobis offert, an alteri, quæ ad *marginem* ſcripta fuit & lecta; ſi plura duabus occurrerent, idem reſponſum ab his hominibus audires; ſed probent nobis, utramque lectionem æque bonam, æque antiquam eſſe & victas ipſis dabimus manus: verum hoc opus, hic labor erit! nam longe alia a Viris in Literatura orientali verſatiſſimis erudimur, qui ope Dialectorum *Hebraicæ* coævarum, & inprimis *Arabicæ* nobis ad oculum quaſi demonſtrarunt; quod τὰ *Cethiban* longe antecellant τὰ *Karian*; & cum hoc ſit, merito hæc ut ſpuria, & Codicem ea exhibentem ut ſpurium rejicere potuiſſent Critici Hebræi ſi ſenſu tantum communi præditi fuerunt: & quam parvam, florente tamen adhuc lingua Hebraica, & illius veram ac antiquam indolem multis ſine dubio callentibus, quam parvam, inquam, illis Maſorethis hi tribuunt eruditionem, dicentes, quod veram a falſa lectione dignoſcere non potuerint, ſed hæſitarint; quam nam eligere velint, ac hinc utramque adnotarint: quod dubium magis adhuc premit *Hilleri* Sententiam, quippe quæ *Esdram* reſtauratorem L. H. arguit, illum, abolita vera & antiqua Linguæ ſuæ indole, pejores ac deteriores dediſſe lectiones. Si ergo hæc *Karian* non ſint lectiones tanto honore, ut hi volunt; dignæ ac Variantium Codicum lectiones; ſi non credibile, Criticos iſtos Hebræos, quibus hoc has variantes lectiones colligendi negotium tribuitur, tam ſtupidos ac inſipidos fuiſſe, ut & τῶν *Karian* falſitatem introſpicere, & cognoſcere nequiverint, quod *Cethibim* ſolæ veræ ſint lectiones; ſi hæc vera ſint, clare exinde ſequitur, hæc *Karian*, ſ. has *lectiones mar-*

marginales nonnisi *notas* esse Criticorum Hebræorum, in hunc, quem diximus usum, inventas: hac enim rerum conditione non datur tertium. Prævideo hic dubium, quod adhuc removendum, scil. minus probabile quibusdam videbitur, faciem Linguæ Hebrææ ea jam ætate, qua hæ notæ Criticæ ortæ fuerunt; (quædam enim illarum non solum Mischna ac utroque Talmude, sed & ipsa LXX. virali Versione antiquiores sunt:) in tantum mutatam fuisse, ut illæ ad intellectum S. Codicis facilitandum adjiciendæ essent: non poterimus id a priori probare, monumentis grammaticis illis temporibus jam conscriptis destituti, sed id a posteriori clarissimum erit, si quæ de his *Keriim* diximus, vera sint; alias nulla ratio dari posset, quare illæ a Masorethis fuerint inventæ: & id fatum facile L. H. accidere potuit, si quæ ipsa gens Judaica in Captivitate *Babylonica* subiit fata, ea cogitemus; ubi puritas & prima Linguæ Sanctæ indoles degenerare cœpit, & in alias dialectos descisscere; hinc illa nonnisi a paucis intellecta & penitus perspecta fuit, qui ceteris consulturi has finxerunt notas, nonnunquam optime consiliis ipsorum respondentes, sæpius vero iisdem contrariantes: consulantur hanc in rem, quæ Cel. *Schultens* passim in libris suis de hac lectionum diversitate monet; tum τῶν *Cethibim* authentiam, tum τῶν *Keriim* falsitatem & novitatem demonstrando; ut & supra laudata *Tsebregyi* dissertat. nec non alia *Gerardi Kuypers de variis V. T. locis ex Dialectis vindicatis & illustratis*, quam *Lugd. Batav.* 1743. præside *Schultens.* defendit: non necesse est, ut nunc & alia Eruditorum scripta eandem Sententiam exponentia enarremus; ea enim, quæ citavimus

tam

tam clare, tam perſpicue ac tanta convictione ſcripta ſunt, talemque nobis nosmet ex hisce difficultatibus extricandi monſtrant viam, ut non tritiorem, nec meliorem inire poſſimus, nec amplius habeant, quod deſiderent Eruditi. Miror interea; *Gudium*, dum *Hilleri* cauſſam egerat, nihil ad hanc monuiſſe Sententiam: quamvis enim non aperte illius Syſtema oppugnet, talia tamen in ſe continet, cum quibus hæc *Hilleri* opinio neutiquam conſiſtere poteſt; adeo ut, quamdiu illa non dederit refutata; hæc corruat & ex orbe erudito exulet, neceſſe ſit.

§. V.

Vertamus nunc nos propius ad hanc *Gudii* pro *Hilleri* Syſtemate Diſſertationem Criticam, & preſſo pede illam perſequamur, ab una parte momentum Objectionum a *Carpzovio* contra iſtud factarum expendentes, ab altera vero parte, quæ *Gudius* ad illas reſpondit; examinantes.

Primum, quo *Hillerianam* Hypotheſin petunt argumentum *a Silentio Auctorum Vetuſtorum* deſumtum eſt, qui nobis non tradant, quod *Esdras* plures Codices ipſemet deſcripſerit: ac inſtant; titulum סופר, quo ille in Scriptura S. inſignitur, nondum probare, quod is huic labori, amanuenſibus potius & librariis proprio, incubuerit; cum longe graviora ipſi ſuperanda fuerint pericula.

Contra ea Rev. *Gudius* putat, hoc ſilentium nihil nocere huic *Hilleriano* Syſtemati, dum idem tum ex *officii*, cui *Esdras* præerat, *ratione*, tum ex *Judaicæ Eccleſiæ in Patriam reducis ſtatu & moribus* colligi

colligi poſſit, ac ſtatuit, quæ *Esdræ* in S. Litteris tribuuntur laudes, illas hunc Codicem S. de ſcribendi laborem non reſpuere, quippe qui neque a *Scribarum*, neque a *Sacerdotum* munere alienus fuerit: quin immo, ſic pergit in ratiocinio ſuo; res maximi momenti credita fuit, *Sacrum Codicem deſcribere*, quæ non cuivis committi poſſit; inprimis vero iſto tempore, quo de integritate illius proſpiciendum, isque ab erroribus, quibus maculatus erat, liberandus fuerat, quæ res divinum poſtulabat adflatum, cum Codices αὐτόγραφοι perierant: hinc *Esdras* hoc adſerto neutiquam *librariorum mercede conductorum turbæ* aſſociatur, ſed *divini* potius *Vatis Auctoritas* ipſi adſcribitur.

Diſpiciamus nunc, quid de hoc diſſenſu judicandum ſit: eſt hæc *quæſtio facti*, ex monumentis hiſtoricis dijudicanda. Quod ſi ergo, quæ de *Esdra* in ipſius libro c. VII. v. 6. 10. & ſqq. ut & *Nehem.* VIII. traduntur, expendamus; non expreſſis verbis legimus, ipſum hunc laborem in ſe ſuſcepiſſe; neque Vocabulum סופר, quo is in S. Litteris adpellatur, id tam clare innuit. Si enim *Interpretes* audiamus ac *Lexicographos*, longe generalius quid hæc Vox ſignificat: nimirum per סופרים, ſic ait Cel. *Werchau* in diſſertat. de עטור סופרים, ſ. *ablatione ſcribarum*, " ſupra citato *Theſauro Ikenii & Haſæi* inſerta; in ſpecie „ *Critici* denotantur, qui artem illam Criticam „ bene calluerunt, ac circa Scripturas Sacras etiam „ Critice verſati ſunt, ita ut easdem, priſtino „ ſuo nitori reſtitutas, a corruptionibus ac men- „ dis variis quam ſtudioſiſſime conſervarint. In „ quorum cenſum ipſe *Esras* cum fideliſſimis pa-

„ raſtatis

„ raſtatis annumerandus eſt, qui ſpecioſo admo-
„ dum titulo in S. Litteris inſignitus eſt, *Esr.* VII.
„ 6., ubi סופר מהר בתורת משה, *Scriba celer in*
„ *Lege Moſis* audit, &c. hactenus ille. „ Videatur & magnus quondam noſter *Hottingerus* in *Theſauro Philolog.* p. 74. & ſq., ubi hujus Vocis סופר ſignificatus exponit, qui omnes *Interpretis* ideam includunt: ex hac itaque Voce nondum patet, *Esram* manu propria plures Codices Sacros deſcripſiſſe: neque id magis clarum fit ex circumſtantiis, quæ de illius laboribus in S. Scriptura nobis traduntur; ex iis enim, quæ citato Cap. VII. *Esdræ* narrantur; non alia nobis conſtant, quam quod *verſatiſſimus* fuerit *in Lege Dei*, quippe qui omni cura ejus examini incubuerit, & maximo animo, quæ in ea tradebantur præcepta, fuerit ſecutus: nec alia ipſi ab *Artaxerxe Rege Perſarum* in mandatis data fuerunt, quam ut *ſtatum Judæorum* tum *civilem*, tum *eccleſiaſticum* innovaret ac reſtauraret, illaque curaret, quæ *Cultus publici honorem* & *decus* promovere poſſent: quomodo id præſtiterit; accipimus ex *Nehem.* VIII., ubi traditur; *Esram* populo legem prælegiſſe divinam, & explicuiſſe, eundemque ad verum Dei cultum fuiſſe exhortatum; id quod & alii Viri Sancti, ejus exemplo incitati, fecerant: nondum ergo evictum eſt, *Esram librarii* perfunctum fuiſſe partibus. Probare id quidem ſuſtinet *Gudius* ex more Eccleſiæ Judaicæ, cujus ſanctiores & religioſiores Viri id fecerint; adeo ut hac in re non parvam Religionis ſuæ ac pietatis in Legem Dei partem conſiſtere exiſtimarent, id quod eo tempore magis adhuc ac religioſius obſervatum erat, quia de reſtituenda S. Scriptura agebatur. Sed merito quæritur,

an

an reliqua, quæ Viro huic ſancto imminebant, officia, ipſi id otii reliquerint, ut ſine horum periculo *Amanuenſis* ſ. *Librarii* partes agere poſſet; etenim multis contradicentibus vix ac ne vix quidem finem, quem intendebat, obtinere potuerat. Accipimus hæc tantum a Magiſtris Judæorum, *Esram* omni ſtudio operam dediſſe, ut Codici Sacro veram & priſtinam ſuam integritatem ac decus reſtitueret, illum hac in re a *Viris Synagogæ Magnæ* adjutum fuiſſe; qui varios Codices Sacros, ſ. jam αὐτόγραφα quorundam S. Auctorum, ſ. tantum ἀπόγραφα habuerint; inter ſe conferebant, a vitiis purgabant, veras lectiones confirmabant, ſicque integrum Codicem S. in ordinem & canonem redigebant, ac conſignabant: nunc an *Esras* ipſe manu propria Codicem Sacrum deſcripſerit, vel an alius ſub ejus intuitu id præſtiterit; perinde mihi eſt: an deinceps plura exemplaria illius confecerit, non curioſus, tacentibus de hoc Auctoribus vetuſtis, inquiro: id unum obſervo, quod ſi quis hoc ex pietate ac ſanctitate Viri hujus probare vellet, ob quam ei hoc negotium præ ceteris hominibus creditum fuerit; quod talis, inquam, non parum detraheret laudibus Vatum divinorum, ipſi coævorum. Sed incidit jam gravior quæſtio, *an Esras hac in re liberiori ſit uſus ſtylo, illumque pro lubitu commutaverit*; adeo ut ipſius poſteri ex Collatione horum Codicum illius manibus conſignatorum, iſtam differentiam deinceps adnotare debuerint? Non video, quomodo hæc cohæreant, & ſupra jam monuimus, quod hoc ratiocinium non multum differat ab errore, qui vocatur *petitio principii*, dum his, deficientibus tamen monumentis hiſtoricis, ut certa inhæreat

Veri-

Veritas, (§. 2.) non plures duobus ab *Esra* fuiſſe exaratos Codices, ac ipſi ſoli hanc libertatem conceſſam fuiſſe: cur ergo reliqui Viri ſancti illa privati erant; cum tamen non minor *iisdem*, quam *Esdræ* & pietatis & ſanctitatis ſint tribuendæ laudes, quippe quorum Scripta divinam quoque teſtantur inſpirationem? Si vero & illis eodem jure, ut huic, utraque convenit libertas; quis ſine miraculo, vaniſſimo ſane; accidiſſe putabit, ut omnes iſti, in deſcriptione Codicis Sacri tali libertate uſi, nonniſi duabus lectionibus diſcreparent? Ut ne dicam, quod hæc agendi ratio plane contraria fuiſſet prudentiæ & ſapientiæ Virorum horum piiſſimorum: nam disjecta plane erat & diruta tum temporis Judæorum Religio, Codices plerique Sacri variis librariorum mendis erant devaſtati, & perpauci veras exhibebant lectiones; huic malo obicem poſituri Critici iſti omnes illos errores tollere volunt; & hinc Codicem probatiſſimis & omnium optimis inſtructum lectionibus in lucem protrahunt; at tam negligenter, quam ſemel adoptarunt lectionem, propagant; ut illam pro lubitu immutent, non cogitantes, quod hac licentia plebi haud levia dubia de Codicis Sacri αὐθεντίᾳ & integritate ingeri poſſent, quæ ipſis iterum eximenda fuiſſent; ſic novo malo ſuos ipſi auxiſſent labores, ac periculum fuiſſet, ne ipſa tandem Religio graviſſima ex hac Negligentia ſentiret mala: quis vero credet, Viros tam pios & ſanctos, tam prudentes ac ſapientes rem iſtam tam præpoſtere confeciſſe.

§. VI.

Videtur ipſe *Gudius* has difficultates ſenſiſſe; hinc omiſſa Hypotheſi iſta *Hilleri*, ſaltem de ejus eviden-

evidentia nonnihil dubitans; *Carpzovii* arripit opinionem, quæ ſtatuit, hæc *Karian* ex collatione Codicis alicujus *Babylonici*, qui melioris notæ fuerit, cum alio, *Esræ* manu conſignato, orta eſſe; & hinc nonniſi duas occurrere lectiones diſcrepantes. Juſta foret conſequentia; ſi antecedentia extra omnem dubitationis aleam poſita eſſent: ſed quem novum in hæc Ora adferunt hoſpitem! nam, I. nullius tam antiqui Codicis *Babylonici* mentio ab hiſtoricis antiquis & Judæis facta fuit; niſi quis *Ligtfootum* ſequens, quæ in *Talmude Hieroſ. Cod. Taahnit*, de triplici in atrio templi reperto traduntur; ad triplicem Codicem triplici Judæorum cœtui, ſcil. in Judæa, Babylonia & Ægypto, reſpondentem trahere velit: ſed hic idem locus tunc Sententiam huic plane contrariam doceret; oſtenderet enim nobis, quod Critici Hebræi duos illorum Codicum, qui conveniebant; ſecuti fuerint, tertium vero diſſentientem rejecerint: Unde ergo ortæ hæ variantes lectiones? II. Vel *Gudius* Verbis tantum a *Carpzovio* diſſentit, revera autem cum ipſo convenit; vel quem *Carpzovius* protraxit Codicem, admittere nequit: putat enim *Carpzovius*, hunc Codicem *Babylonicum* poſt *Antiochi* demum *Epiphanis* tempora *Hieroſolymas* fuiſſe deportatum, & cum alio ibidem exiſtente collatum; ſed *Hillerus*, cujus hic cauſſam agit; contendit, hanc collationem, vel *Esra* adhuc vivente, vel ſtatim poſtquam is diem obiiſſet ſupremum; inſtitutam fuiſſe: quomodo itaque Gudius hanc temporum diſcrepantiam conciliabit; & quibus monumentis hiſtoricis nobis hunc antiquum Codicem comprobabit? Nam talem tantum fingendo rem nondum abſolvet. III. Hoc adſerto divina, quam

Esræ alias hoc in negotio tribunnt; Auctoritas multum minuitur; dum is, adjuvante tamen Spiritu S., non potuerit corruptas emendare lectiones; adeo ut Codex S. non prius vero suo restitutus fuerit decori, quam Sors meliorem obtulisset Codicem: quam exiguum hi *Esram* fingunt Criticum! quam exiguas Spiritui S. tribuunt laudes! IV. Concedamus per momentum hanc Hypothesin; sed tunc quæritur; quibus legibus *Esras* suum sanciverit Codicem; ne illius lectiones deinceps unquam quisquam immutaret, & si meliores offenderet: ac utrum posteri ipsius tam scrupulosi fuerint, qui id sibi permittere non fuerint ausi? siquidem Auctoritas Ducis sui apud ipsos præ Veri Amore prævaluit: at his hominibus, præter rationem sufficientem, talem tamve malam notam inurere, minus honestum duco. V. Adsertum hoc valde mihi cum probabilitate pugnans videtur: etenim qua ratione reliqui libri, post *captivitatem* demum *Babylonicam* scripti, illi inserti fuerunt, & quomodo in his lectio fuit mutata? VI. Hæc *Karian* neutiquam probant, quod Codex iste tam bonæ fuerit notæ; nam illa est eorum conditio, ut eorundem novitas, & repugnantia a vera ac antiqua L. H. indole manibus qu. palpari possit. VII. Ut tandem ad Rev. *Carpzovii* Hypothesin quædam moneam; vel hoc solo illa refutari poterit, quod quorundam saltem *Karian* origo altius repetenda sit, quam ipse putat; quum LXX. viralis Versio jam nonnulla istorum sit secuta.

§. VII.

Altera a *Carpzovio* contra *Hilleri* Systema mota Objectio hæc est: *illam constantiæ Spiritus S. in iis,*

quæ

quæ semel tradidit, repugnare: „ Etenim non pro-
„ babile esse, ait, quod Spiritus S., qui per
„ Amanuenses primos unam tantum & simplicem
„ adhibuerat lectionem, post multa demum Se-
„ cula variam & diversam *Esræ* manu inserere vo-
„ luerit textui & quidem data opera. Contra ea
„ Deus sibi semper & ubivis constans in Verbo
„ suo mansit; & infirmitati pariter ac simplicitati
„ fidelium consuluit; ut & petulantium ingenio-
„ rum proterviæ obicem posuit, si non passus
„ fuit, Vocem aliquam intercidere, vel muta-
„ tionem aliquam subire, talem inprimis, quæ
„ ingenio & analogiæ linguæ adversetur, ac ma-
„ nifestam sapiat contradictionem. „ Objectio
hæc satis gravis non æque gravi corroboratur ar-
gumento; quippe contra quod non levia excipi
possunt: dum constantiæ Dei in Verbo suo nihil
detrahitur, quamvis is non præcaverit, ne lecti-
ones quædam immutarentur; id quod & accidisse
nemo dubitabit, qui variantes Codicum lectiones
rite observavit: hoc vero integritati S. Scripturæ
nihil nocet, dummodo ope Critices sanioris opti-
ma ex iis variantibus erui queat. Audiatur de
hoc Anonymus quidam eruditissimus, qui in Sché-
diasmate *de Literis in S. Codice suspensis*, quod *Sym-
bolis Literar. Bremens.* T. I. P. II. insertum est; sic
ait: „ Uti enim, (egerat antea de variis Erudi-
torum circa has litteras suspensas Sententiis, qua-
rum una declarat, quod eæ sint lectionum vari-
antium indicia:) „ qui rationalem integritatis S.
„ Codicis, providæque Dei circa eandem curæ
„ conceptum sibi formant, minime ad eam requi-
„ rent, ut nunquam in toties repetita descriptio-
„ ne tantæ molis libri, neque in ulla litera, er-

„ ratum ſit, quod ſane absque perpetuo miracu-
„ lo ne concipi quidem poteſt; quale autem fin-
„ gere absque ſufficiente fundamento, ἄλογον fo-
„ ret & ἀφιλόσοφον: ſed potius ad id ſufficere co-
„ gnoſcet, ſi vera lectio inter variantes conſerva-
„ ta ſit, adhibitisque adminiculis erui queat. „
Hactenus ille: Hac ſola ratione, ni ſenſus omnes me fallant; tota illa & longa *Carpzovii* argumentatio refutatur.

Verum nunc alio modo formemus quæſtionem, & quæ magis ſtringit *Hillerianam* Hypotheſin: nimirum, an cum Sapientia Spiritus S. conveniſſet, duplicem talem lectionem inducere; an *Esras* legibus Critici boni ſatisfeciſſet, ſi data opera lectionem, quam ſemel adoptaverat; commutasſet: hæ ſunt difficultates iſtæ, quibus *Hilleri* Syſtema quam maxime premitur. Clar. *Schultens* in *Inſtitut. ad Fundam. L. H.* p. 97. prius dubium tam grave eſſe decernit, ut ob id ſolum omnis *Hilleriano* εὑρήματι denegandus ſit aſſenſus; en ipſum audiemus: „ Apparet ingenioſe excogitatum εὕρη-
„ μα, ad utriusque Lectionis *Authentiam*, quin
„ *Auctoritatem divinam* ſanciendam. Id magno
„ primum plauſu exceptum, graviſſimis laborat
„ incommodis: Clar. *Wolfio*, *Carpzov.* aliisque
„ propterea laudem potius, quam aſſenſionem
„ novæ inventioni tribuentibus. Potuiſſet Cl.
„ *Hillerus* pro bona parte conſenſum impetraſſe,
„ ſi non *geminam Authentiam* induxiſſet, ſed *du-*
„ *plicem Lectionem* Vett. Codd., inter quas optio
„ difficilis atque in medio relinquenda viſa. „
Poſteriorem vero Objectionem vehementer urget Cel. *Wolfius* in *Bibl. Hebr.* T. 2. p. 517. „ Non
„ pro-

„ probabile, inquit, mihi fit, *Esram*, ſi plures
„ Codices ejus manu exaratos credamus, deſtina-
„ to conſilio, tum literas, tum verba transpo-
„ nere, permutare, addere alia, alia abolere
„ voluiſſe. Ex mutatione enim iſta commodum,
„ quoad video, nullum omnino ſperandum, in-
„ commodum vero non unum, v. c. dubius
„ apud lectorem animus in deligenda lectione, ti-
„ mendum erat.„ Hæc ille, & ita revera res ſe habet: nihil jam dicam de diverſitate lectionum in unicis tantum literis conſiſtente, quam diverſa movendi, conſtruendi ac derivandi ratio induxit; hæc enim plerumque tanti non eſt, ut cui de ſenſu S. Literarum dubium injicere poſſit; quamvis & hujus quædam exempla recenſeri poſſent, quæ non admodum levia ſunt: ſed datur talis & tanta diverſitas lectionum in integris Vocibus occurrens, ut ſenſum plane diverſum præ ſe ferat, & eum novo ac diverſo veſtiat habitu, v. g. illa, quæ circa לא & לו verſatur, de qua alia occaſione plura dicemus; ut jam alia exempla ſilentio prætereamus, quæ Viri illi ſupra laudati in ſcriptis ſuis adnotaverunt, & explicuerunt: nunc merito quæritur, an Spiritus S. ſalva conſtantia ſua hanc talium lectionum commutationem *Esræ* inſpirare, an hic ſalva integritate Codicis ſacri, ſalva Conſcientia ſua, ſalvis legibus Critici ſani ac prudentis eam ſtudio qu. & meditatione inſtituere potuerit, & an is officio ſuo bene functus eſſet, ſi hac in re humani quid ipſi accidiſſet? Utrum horum admittas, multum detrahes laudibus, *Esræ* alias debitis, & talis criminatio, nam quis criminationem non adpellaverit, Virum hunc pium & ſanctum negligentiæ in re accuſare, quæ

ſummam requirebat diligentiam; quin immo eidem has perverſas ac falſas adſcribere lectiones? hæc & tanta, inquam, Criminatio pia adhuc illinitur fraude, dum adſerit *Hillerus*, Spiritum S. bene præcaviſſe, ne ulla inſtituatur mutatio, quæ ſenſum perturbatura fuiſſet: ſed ſi dantur talia exempla, quæ plane contrarium docent, quis amplius in hoc *Esræ* labore divinum reperiet auxilium?

§. VIII.

Quæ hactenus diſputavimus, nunc paulo accuratius explicandi occaſionem nobis Reſponſum ſuppeditabit, quod *Gudius* ad hanc *Carpzovii* Objectionem dedit. Dicit primum, Cl. *Hillerum ipſum prævidiſſe hæc tela*; ſed illum eadem retudiſſe equidem non crediderim. Rejicit quidem iſtorum opinionem, qui hasce immutationes eum in finem factas fuiſſe putant; ut, quod ab Auctoribus ſacris incultius ſcriptum fuerat; curis deinceps ſecundis corrigeretur, ac emendaretur: Deum, ait, nihil unquam dictitaſſe, quod deinceps ſcriptum nollet; hactenus recte omnia fluunt; ſed nunc ſic pergit: *Si Deus, in explicandis animi ſui Senſibus, rem eandem variis modis elocutus eſt; probabile eſt, & tale fuiſſe initium lectionum variantium in Codicibus V. T., qui manibus populi a captivitate Babylonica reducis terebantur.* Sed bone Deus, qualis nexus, quæ conſequentia! ego iſtam introſpicere non valeo; nam quod profert exemplum, huc non quadrat, uti mox videbimus: contra ea in ipſius aſſerto apertam me detexiſſe exiſtimo contradictionem, nam antea p. 24. *Arcani ſui* ſtatuerat, *Deum nos ad Verba ſemel revelata ita adegiſſe, ut ne*

latum

latum quidem unguem ab iis recedere cuiquam nostrum liceat : nunc vero contendit, *Ezræ id licitum fuisse.* „ Nimirum *Ezra*, inquit, filius Seraja, Scriba „ in Lege Mosis expeditus, Ez. VII. 6., Scriba „ Legis Dei cœlorum absolutus v. 12., (redi ad „ §. 5. hujus nostræ Dissertat.) Scriba Verbo- „ rum, Præceptorum DOMINI & statutorum „ ad Israelem. Ille, inquam, EZRA, ut tan- „ torum nominum mensuram impleret, sacra „ Volumina iterum atque iterum sua manu de- „ scripsit, vel descripta ab aliis recensuit, ut „ Ecclesia sacrorum Librorum absque mendis „ Scriptorum copia instrueretur. Cæterum in „ illa multiplici descriptione, aut recensione, Vir „ θεόπνευστος non ubique iisdem verbis, literis „ aut apicibus institit, sed in nonnullis Codicibus „ (Sensu tamen dictorum ubique integro & in- „ violato) literas, aut Verba permutavit, vel „ transposuit, addidit alia, alia abolevit, non- „ nulla denique ex Chaldaismo adspersit.„ &c. Nonne hic *Hillerus* apertis Verbis sibi ipse contradicit, & quam semel statuerat Sententiam, iterum pernegat? Vel enim *Esras* æque ut reliquum hominum genus ad observationem religiosissimam eorum, quæ semel revelata fuere, tenebatur; vel non: Si prius, quæritur, quo jure is alias induxerit lectiones; si hoc, quæritur, quis illi hanc concesserit libertatem? Dicunt Spiritum S. hoc direxisse negotium: sed nova iterum occurrit quæstio; an Spiritus S. lectiones illas antiquas invenerit obscuriores, ac insolentiores; quas cum aliis commutare constituerit; ut eo melius S. Litteræ intelligerentur? Cedamus hoc, cur ergo hæ in prima descriptione Codicis S. conservatæ fue-

runt? Dicent, ne, quod ſemel revelatum fuit; aboleretur: ponunt ergo ipſi aliquod diſcrimen in illis duabus lectionibus; & ſic adſertum ipſorum corruet, *nihil mutatum fuiſſe in Senſu, quamvis Voces mutarentur*: Niſi quis, eloquar ne an ſileam? Niſi quis tam ineptum & puerilem de S. Literarum divinitate conceptum ſibi formare velit, ut illam ex quantitate literarum æſtimare, & non levem illius partem in earundem figura quærere velit; ac Linguam Hebræam confuſionis arguere, cujus Synonymæ Voces nihil discrepent: ſic jam ex parte aliam refutavimus inſtantiam; cujus nunc mentionem faciemus; ſcil. ut omnes animadverterent, nihil in Senſu mutatum fuiſſe, ideo utramque lectionem fuiſſe conſervatam, forſitan quidam dicent; & ipſi *Hillero* hæc inſedit opinio, qui & iſtam ἀφιλόσοφον de divinitate S. Scripturæ ſtatuit ſententiam: ſic enim is p. 25. *Arcani ſui* ait. „ Ne igitur, quod ſemel inſpira„ tione & inſtinctu Numinis ſcriptum, (de qua „ opinione ſupra jam §. 7. diſſeruimus) *qualecum„ que id fuerit*, e Sacro Codice periret, ipſius „ *Ezræ* ætate, vel certe proxima, Viri Zelo & „ pietate pleni, quos per me vel *Maſorethas*, vel „ *Viros Synagogæ Magnæ* dixeris; in eam curam „ totis Viribus & ſtupenda diligentia incubuere, „ ut lectiones has discrepantes, quarum aliæ a „ prima, aliæ a ſecunda ſacri Notarii manu ve„ nere, uno quodam Symbolo, in textu poſito, „ comprehenſas in apographis ſuis ad poſteritatis „ memoriam transmitterent. „ Sed quem in finem? Hæ lectiones antiquæ vel obſcuriores erant & inſolentiores, & hinc cum tritioribus commutatæ, vel non: ſi illud, quis Judex ſedere potuit, quod

illa

illa Vocum & Lectionum mutatio nullam in ipſo Senſu poſt ſe traxerit? ſi hoc, dicendum erit, Spiritum S. ſine ratione ſufficiente novam inſpiraſſe lectionem: utram ergo harum admittas; ad abſurdum illa perduci poterit, nec cum Sapientia Dei conciliari. *Esras* porro vel Codicem S. de novo compoſuit, ac reſtauravit; vel illum ex probatioribus Codicibus collegit: Si prius, facile comprehendo, quare ſtylus diverſus ſit ab illo, qui primum erat revelatus; (& hæc ſine dubio ratio eſt, ob quam in S. Litteris eædem res variis ac diverſis expoſitæ fuerunt verbis:) ſi vero alterum locum obtinuit; omnes Artis Criticæ leges ab ipſo poſtulabant, ut omni fiducia ac ſinceritate, adſervatis quam diligentiſſime optimis lectionibus, id effectum daret: cum vero non aliud, quam hoc poſterius, ipſi incumberet onus; neceſſario has ſanctiſſimas leges ſequi debuit; & ſi hoc verum ac conſtans ſit, per ſe clarum eſt, quod non licitum fuerit *Esræ*, ſtudio & data opera quasdam immutare lectiones, quin potius ipſe ſedulo cavere debuerit, ne tale illi imprudentiori accideret vitium.

§. IX.

Videamus interea, quomodo *Gudius* hanc de ſuo amplificaverit & exornaverit ſententiam: putat ipſe, *Hillerum* rem ſuam monelis iſtis callidisſime & ſapientiſſime propugnaſſe; dum mutationes illas a Maſorethis adnotatas libero Spiritus S. reliquerit arbitrio, non curioſus rationum, ob quas hanc vel illam Vocem per *Esram* mutatam voluerit.

Utique breviſſima hæc eſt via, omnes refutandi Objectiones, quam tamen quivis inire poterit,

& ſic brevi omnes eruditorum ceſſabunt rixationes: ſed valde dubito, an futurum ſit, ut quis in hoc adquieſcat reſponſo, quod tam ſolidum non eſt, adeo ut *Gudius* coactus fuerit, ad inquirendas quasdam hujus inſtituti rationes, quas vel divinando quaſi ſeſe detexiſſe putat: liceat adeoque nobis illas percurrere. Exiſtimat igitur primum, *Esram*, dum hoc fecerat; *Orthographiæ*, *dialectorum* & *Vocabulorum* uſus, ante & poſt *captivitatem Babylonicam* diverſi, quibusdam in locis rationem habuiſſe; eadem jam *Hillerus* dixerat, cum, uti ſupra vidimus; ſtatueret, *Esram* nonnulla ex *Chaldaismo* adſperſiſſe: at valde hæſito, an hæc non ampliorem deſiderent probationem: Nam, I. quos hi *Chaldaismos* & recentioris dialecti indicia eſſe putant; ea forſitan æque antiquam illam L. H. indolem ſapiunt, ac reliqua; de quo Cel. *Schultens* adeatur in *Inſtitut. ad fundam. Linguæ Hebraicæ.* II. Quæritur, conceſſa hac Hypotheſi, quemnam illorum duorum Codd. pro illo antiquioris notæ vendiderit; ac prius exaraverit? III. Cui uſui hoc inſervierit, & annon, ſi ipſi mens erat, antiquas illas lectiones cum talibus commutandi; quæ magis tritæ ac conſuetæ erant; melius fuiſſet, ſi illas plane non redintegraſſet, & has tantum dediſſet: nemo ſane de authentia ac auctoritate Codicis S., ab *Esra* reſtaurati, dubitasſet, quamvis is alteri horum laborum ſuperſedisſet; nimia enim illius apud ſuos erat auctoritas: & ſi ob indicatas rationes iſtæ mutationes ab *Esra* profectæ fuerunt, ſcil. ut potior gentis Judaicæ pars, antiquæ illius Orthographiæ & uſus Vocum obſoleti ignara, eo melius S. Codicem intelligere poſſet; nonne alter ejus labor, antiquas illas lectiones

ctiones exhibendi, inutilis plane fuit & ſuperva-caneus? Verum *Esram* tam vanam quæſiviſſe gloriam, temerarium foret effatum. IV. Si hoc fuit ejus conſilium, & omnes id cognoverunt; quæritur merito, cur Codex ille, qui tamen obſoletam illam & antiquam L. H. indolem referebat, receptus & alius, qui intellectu faciliores lectiones exhibebat, ſit rejectus? Nam V. probabile non eſt, vel *Esram* ignoraſſe, quod hæ lectiones non amplius triti ſint uſus; vel tam brevi temporis ſpatio dialectum illam adeo mutatam fuiſſe, ut is in repetita ejus deſcriptione, & ſi verſus finem ætatis *Esdræ* demum illa facta fuiſſet; has mutationes inſtituere debuerit: & ſi hæc *Gudio* inhæreret opinio, ei magis adhuc obſtaret quartum, quod propoſui dubium; dum ſic experientia didiciſſent Maſorethæ, quod Codex, antiquis illis ac obſoletis inſtructus lectionibus, parum proſit genti Judaicæ; ac quod recentiores lectiones plane reſpondeant antiquis; ex quo clare ſequi puto, quod ii hunc Codicem, quem nunc habemus; plane abrogare, ac contra ea alium, ex quo τὰ *Karian* collecta, ſtabilire debuiſſent: cum vero hoc non ſit factum; VI. Magis adhuc probabilis redditur illa Conjectura, quod hæc *Karian* nonniſi notæ ſint Criticæ, illuſtrationis gratia inventæ; & ſi inſtent, *Esram* illorum eſſe Auctorem; dicendum erit, illas nonniſi hanc ob cauſſam ab ipſo fuiſſe margini adſcriptas.

§. X.

Alterum, quo Syſtema hoc probare vult, argumentum tale eſt: Si *Spiritus S.* ad *Amanuenſium ſuorum temperamenta* ſtylum accommodavit, nihil obſtat,

obſtat, quominus ſtatuatur, *Spiritum S.* quoque ſuis librariis libertatem conceſſiſſe, in *formandis Vocum terminationibus* ſeculi morem ſequendi, imo Vocibus quas ætate ſua pro *obſcœnis* habebat uſus, alias ſubſtituendi, quas tunc pro *honeſtis* habebat hominum opinio: Sed magnus hic eſt ſaltus: probandum enim antea incumbit *Gudio*, quam hæc admittamus, quod eadem ſit ratio componendi librum, & illum demum deſcribendi; quod eadem ſint jura primi ejus Inventoris, ſ. *Auctoris*, ac *Librarii*; quod Spiritus S. eodem modo direxerit, vel inſpiraverit Auctores ſacros & illos, qui hos denuo integros & liberos ab omni vitio ac errore, quem injuria temporum & Scribarum incuria illis intulerant; genti ſuæ largiti fuerant. Facile concedo, Spiritum S. accommodaſſe ſtylum ad *temperamenta* S. Auctorum, alias eum non tam diverſum reperiremus in libris ſacris; ſed leges, quibus *Esras* ac *Viri Synagogæ Magnæ* tamquam *librarii* ac reſtauratores Cod. S. tenebantur, nos impediunt, quominus ſtatuamus, idem & in illorum negotio accidiſſe. Nolumus jam repetere illa, quæ ſupra jam movimus dubia, cur ergo Codex ille antiquiores exhibens lectiones, omni ævo pro authentico, genuino, fuerit venditus ac conſervatus: cur non potius Codici, recentioribus ac tritioribus inſtructo lectionibus, illæ antiquiores fuerint adſcriptæ, hocque uſa ſit Eccleſia Judaica? Verbum tantum addamus de hoc *Gudii* aſſerto, ubi dicit, *opus fuiſſe, ut, quæ uſus pro obſcœnis habuit Vocabulis, cum honeſtis commutarentur*: quamnam igitur ambarum lectionum putat eſſe *honeſtiorem?* Hactenus creditum fuit, *marginalem* ſ. *Keri* illam eſſe; ſic ſaltem tradiderunt Rabbini,

Rabbini, ſic ſtatuerunt plerique Philologorum Chriſtianorum, & hæc, ſi quid video, quoque ſententia eſt Rev. *Gudii*; dicit enim, uſu temporis *Voces honeſtas* fieri *obſcœnas*: illa igitur Vox, quæ antiquitatem magis olet præ altera; hoc fatum ſubiit; nunc vero evidens eſt, *Lectiones ſcriptas*, ſ. *Cethibim* longe antiquioris ac remotioris indolis eſſe, quam *Lectiones lectas* ſc. *Keriim*, illas vero conſervarunt, & ſic maluerunt; ut hæc *obſcœnitatis* nota Codici S. illata, ipſi adhæreret, abſit invidia Verbo; quam ut hac, aliis lectionibus *honeſtioribus* ipſi illatis, liberaretur: videant, qui ita ſentiunt; quomodo Auctores S., quin & ipſum Spiritum S. ab hac, quam minus prudentes illis adſpergunt, injuria ſalvos reddant. Interea tamen valde dubito, an *Keri caſtius* ſit τῷ *Cethib*: conferantur tantum ea, quæ ſupra citatus *Tsebregy* de commutatis Vocibus שגל & שכב ex fontibus puriſſimis monuit: at quid tunc de *Esra*, quid de *divino Spiritus S. auxilio* dicendum erit; quo hac in re is adjutus fuiſſe exiſtimatur! hoc itaque adjuvante, hoc inſpirante *Esras obſcœnis* fuit uſus vocabulis, & *honeſtiora* cum illis transmutavit: videt quisque, quam abſurda hæc ſit ſententia, ut nullus dubitem, quin omnes quam lubentiſſime illam deſerturi ſint opinionem, ac in noſtras transituri partes, quod, quas *variantes* putant eſſe *lectiones*, illæ nonniſi *notæ* ſint *Criticæ Hebræorum*; quibus non raro Codicem S. *perturbarunt* potius, quam *illuſtrarunt*.

§. XI.

Inſtat nunc *Gudius*, ſufficere, quod diſcrepantiæ illæ Spiritus S. conſtantiam ſartam & tectam relin-

relinquant, nec is a mente ſua unquam receſſerit, nec mutatio hæc vel genio & analogiæ linguæ adverſetur, vel contrarium Senſum ſuppeditet, vel Scriptorum corruptionem prodat.

Varia hic congerit Rev. *Gudius*, quorum pleraque jamjam præoccupavimus, adeo ut in his refutandis breves eſſe poſſimus. Maxima, ni fallor, difficultas in eo verſatur, an his talibus mutationibus Senſus nunquam fuerit turbatus: Ut, quæ ſupra jam de hoc monuimus, adhuc magis confirmentur; paucula quædam adjiciemus, quæ non leve iisdem addent pondus. Nimirum, nemo inficias ire poterit, quod in *Verbis Synonymis* aliquod detur diſcrimen; ubi unum altero ſignificantius, ac quodvis Schema exprimit ſingulare: poſito hoc per ſe clarum eſt, quod per commutationem talium *Vocum Synonymarum* & ipſe Senſus alicujus libri immutetur, ſaltem non amplius ea vi ac Emphaſi, qua antea, efferatur, ſed novo veſtiatur colore: ſi vero alterutrum horum Codici S. per iſtas commutationes, ab *Esra* factas, accidiſſet; non amplius ea determinatione, qua antea, expoſitam haberemus mentem Dei, novo potius ab ipſo cumularemur decreto; etenim ſenſus Verborum in S. Scriptura ſemel elatorum neutiquam vagus eſt, ſed perquam determinatus. Nemo me Contradictionis accuſabit, ſi jam ſtatuam, nullam talem mutationem factam fuiſſe, & a Spiritu S. *Esræ* inſpiratam, quippe cui conſtantia Dei in Verbo ſuo obſtitiſſet, cum tamen ſupra dixerim, illam Dei Virtutem ſalvam, ſartam & tectam manere, ſi ope Critices ex variis illis lectionibus ea elici queat, quæ optime

me cum Sensu Auctoris conspirat: probe enim distinguendum est inter mutationem, quæ fato, s. jam incuria Amanuensium, s. injuria temporis; accidit, ac inter mutationem spontaneam, studio institutam, immo ab ipso Spiritu S. inspiratam, saltem ab ipso concessam, & in libera ejus voluntate sitam; qualis hic fingitur, & quæ cum Scopo Dei in Verbo suo sibi proposito consistere nequit.

Tertium, quod nunc *Gudius* adfert argumentum, desumtum ab instituta collatione inter *Ps.* XVIII. & 2. *Sam.* XXII., ac deinceps ad collationem τῶν *Cethibim* & *Keriim* translata, infra examinabimus, ubi ad hanc *Hilleri* Hypothesin principem explorandam pervenerimus.

§. XII.

Dicit porro Rev. *Carpzov.*, illam esse τῶν *Karian* & *Catban* conditionem, ut neutiquam omnia illorum vel ad hanc Hypothesin examinari, vel in eundem sensum redigi queant; est hæc generalis Objectio, quam deinceps specialioribus quibusdam exemplis comprobatam dat: idem jam monuerat Clar. *Wolfius* in *Bibl.* sua *Hebraica* T. 2., ubi ait: „ Ut taceam, non ubique diversam „ Scriptionem per Cl. *Hilleri* interpretationem ita „ conciliatam, ut in eundem prorsus Sensum „ collineet, nec altera alteri præferri mereatur. „ Hactenus ille: quid vero jam ad hæc respondet *Gudius*; nihil plane, sed tantum auctoritate pugnat *Hilleri*, ad quem provocat, cujusque citat testimonia, quorum unum objectionem hanc plane non ferit, reliqua vero duo non parvam de suo

Invento

Invento probant ipsius *Hilleri* opinionem; quasi vero hoc, quo *Gudius* hic utitur, argumentum, nimirum αὐτὸς ἔφα, adhuc quicquam valeat! nam quomodo *Hillerus* probat & demonstrat suas Hypotheses? Fingit sibi quasdam regulas, quas ex collatione istarum diversarum lectionum eruit, has nudas ponit, & sub singulis istis singulas illarum lectionum species enumerat: sed ostende tunc mihi rationes, quibus has suas leges corroboret ac confirmet; & magnus mihi eris Apollo, si ullam inveneris: non docet nos, quod ejusdem pretii sint lectio *textualis* & *marginalis*, quod utraque antiquam & primævam L. H. indolem æque fortiter sentiat: præsupponit potius, quam probat; Voces in utroque latere positas eundem nobis exhibere sensum, eandem hujus in illis esse vim ac emphasin: audiamus, quid is de talium Vocum genere vexatissimo dicat: „ Pene omiseram, „ inquit p. 93. *arcani sui*, septimum genus, quod „ est Vocum *turpiorum* iisdem cum *honestis* gau- „ dentium punctorum שגלת *compressa es.* קי ha- „ bet שכבת *violata es. Jerem.* III: 2. ישגלנה *vi-* „ *tiabit eam*, ישכבנה *cubabit cum ea. Deut.* XXVIII: „ 30. תשגלנה *vitiabuntur*, תשכבנה *concubitu vio-* „ *labuntur. Jesaj.* XIII: 16. *Zachar.* XIV: 2. „ En totum *Hilleri* mysterium! quam brevissimus is certe in demonstrationibus suis est, & non tangit, quæ tamen explicanda forent, si res ipsius salva sit, oportet; nam nos erudiendi fuissemus, I. quod altera harum Vocum *obscœna* sit, altera vero *casta*, s. *honesta*; & quæ ipsi talis videatur. II. Quod hæ duæ Voces, seposito hoc præjudicio, eundem gerant Sensum, nec una illarum præ altera significantius quid in fronte gerat: nam

III.

III. obſervandum, *Hillerum* in determinandis harum vocum ſignificatibus ſumma imis miſcere, ac præter rationem eosdem utrique tribuere. IV. Dubium removere debuiſſet valde probabile, & quod plerorumque, qui hic variantes agnoſcunt lectiones, inhæret animis; has commutationes non eſſe emendationes ipſius textus, ſed voces illas demum ſucceſſu temporis in *pejorem* & *deteriorem* partem fuiſſe raptas, cum contra ea altera vox revera *honeſtior* ſit ac *caſtior*: ſi vero hoc ſit, cur tamen vox iſta *turpior* in illo Codice fuerit conſervata, de quo decreverunt, ut is authenticus & genuinus eſſet, dum illo uſi fuerunt? Sed forſitan quis inſtabit, ideo illam fuiſſe retentam, quia antiquiores quoque Codices eam exhibebant: at nonne *Esras* ex *Hilleri* opinione *turpiorem* iſtam vocem cum *honeſtiori* commutavit, nonne Spiritus S. hanc libertatem ipſi conceſſit, quin immo ipſe ex horum opinione, (nimium tamen hi divinitatem *Esdræ* ac divinum hac in re auxilium extollere ac urgere mihi videntur:) per *Esram* hæc commutavit vocabula? nonne hoc ipſo authentia ac auctoritas divina & huic alteri *Esræ* Codici adſcribitur, quin eidem priores dantur partes, quod in illo voces, quæ lectoris animum ſuſpenſum relinquere potuiſſent; per meliores ſint expoſitæ? & tamen hæc bona, hominibus iſtis nota, ex noſtro nunc exulant Codice! ac utique ſine periculo illis caremus; ſi, quæ hactenus expoſuimus; cum vero non pugnent.

§. XIII.

Venimus nunc ad exempla, quæ Rev. *Carpzovius*, tamquam Syſtemati *Hilleriano* minus con-

 grua

grua citat; quæ hæc ſunt. *Nehem.* VI: 8. בודאם, [Bodaam] קי habet יתיר א; 2. *Sam.* XXIII: 9. [Aahharav] ואחרו, אחריו קי; ac eodem verſu, גברים, cui præmittitur Vocalis Patach, ſine Conſona, hinc הגברים קי. Votum ardentiſſimum *Gudius* effundit, *utinam hæc Exempla Hilleriano Syſtemati obeſſe eviciſſet Carpzovius:* quamvis hæc exempla neutiquam ſint omnium repugnantiſſima, invertere tamen iſtud *Gudii* votum poterimus: *Utinam Hillerus harum diverſarum lectionum convenientiam non tam præſuppoſuiſſet, quam potius probatam dediſſet.* Nam quisquis has pias *Gudii* preces legens optimam ſine dubio exſpectabit demonſtrationem *Hilleri*, qui ita convenientiam harum diverſarum lectionum demonſtraverit, ut non habeas, quod contra illum excipere poſſis; ſed lynceus ſit oportet, qui ullam animadverterit probationem: videamus, quid de citatis iſtis exemplis moneat *Hillerus:* quod igitur primum attinet, ſpeciminis loco ipſius verba hic transſcribemus; p. 43. libri ſui ſic ait: „ Si puncta Scriptionum in *Kethib* „ uniendarum, fuerunt eadem & comparia, fere „ emerſit *Kethib effabile:* „ (nititur hoc aſſertum opinione, *Kethib* exhibere punctationem τȣ̃ *Keri:* dubito, an hæc Hypotheſis tam univerſaliter ſit adfirmanda; multa enim dantur exempla, quæ tantum ob hanc cauſſam virgula a Criticis Hebraicis notata fuerunt, quod ii in textu inſolentiorem animadverterint punctationem, quæ is vero tunc *Kethiban ineffabilia* appellat; ſed unde nobis probabit *Hillerus*, iſta *Katban* punctis τῶν *Karian* eſſe inſtructa; nonne nos longe majori veriſimilitudine contendimus, contrarium locum habere, propriis illa gaudere punctis, & punctationem hanc inſo-

insolentiorem quidem, sed ab Analogia ac indole primæva L. H. non abhorrentem; uti id reliquæ Dialecti Orientales clarissime docent; illas post se traxisse notas criticas:) „ Effabile sex ad„ modum habet genera. primum, quod a *Keri* „ *marginali* differt, solum literæ radicalis elisione.„ & pag. dein 44. exempla ista recenset; qua ima sic differit: „ [*Bodaam*] בודאם, *comminiscens eos*, „ יתיר אי i. e. *redundat Aleph*, altera sc. *Scriptione*. Scribendum ergo [Bodam] בודם, *comminiscens eos*. *Nehem.* VI: 8. Sic Nodus secatur, non solvitur: & explicatio Notæ liberrima nobis datur: vel quis *Hillerum* docuit, sic explicare illud יתיר, quis ipsi hoc inspiravit supplementum? porro, si Consequentiis aliquod pretium tribuerem, non nimis coacta foret illa, si quis ex his *Hilleri* verbis conjiceret; illum existimasse, quod τὰ *Karian* emendent τὰ *Kethiban*, illaque his ut corruptis sint præferenda: ac denique quæritur, quare Spiritus S. hanc mutaverit vocem ac Scriptionem: fuit ne vox textualis obscurior? fuit ne Orthographia insolens & minus sueta? sic placuit ipsi, dicent, qui Systema *Hillerianum* arripiunt & amplectuntur; liberæ ejus voluntati hoc cedimus, nec nimium curiosi in caussas, quæ nos latent; inquirimus: Sed si ea est hujus diversitatis conditio, ut non possit esse varians lectio; quid tum? mihi saltem probabile est, Auctores hujus notæ Criticæ non probe calluisse Vim & Emphasin voces ברא, cujus partic. *Benoni Kal* cum affixo plur. 3. p. m. ם locus noster exhibet: illa vero de *excessu*, s. *exorbitatione in Sermone* usurpatur; prouti id clarissime docuit magnus & incomparabilis *Schultens* in *Commentar.* ad *Jobum* p. 287. in auxilium

voçans *Arabicum* ברא, ſ. ברו, videatur etiam Cl. *Clodius* in *Lexico Hebraico ſelecto* p. 66: hinc cum Radix illa non amplius illorum Maſorethanum ætate in uſu eſſet, aliam ſibi finxerunt, ſive jam ברה, quæ plane idem ſignificat, ſ. ברך, quæ tandem per multas Conjecturas, quibus non raro favebant iſti homines, ad Senſum a vero non omnino abhorrentem trahi poteſt: Vel etiam, & quod longe vero ſimilius mihi videtur, Critici iſti illud *quieſcens* animadvertentes, illud extruſum volebant, & ſic apocapatam præferebant formationem ac ſcriptionem (v. Schult. inſt. Hebr. 2. p. 112.) Quod vero jam alterum ſpectat exemplum, 2. Sam. XXIII, 11. אחרו, ubi קי habet אחריו; quæ diverſitas lectionis jam v. 9. & in aliis quoque locis occurrit: de illis exemplis obſervandum, quod textus apocapatam exhibeat Scriptionem; quam, ne ea cuiquam moras necteret; Critici iſti Hebræi, ſ. Maſorethæ ſuppleverunt in nota margini ad ſcripta; utraque lectio ſenſum eundem fundit, at exinde plane non ſequitur, quod iſtæ lectiones ex duobus variantibus Codicibus ſint collectæ: ſi enim res ita ſe haberet, brevi lineæ ductu ad tollendum hoc vitium opus fuiſſet; quod ita merito appellandum, ſi quis conſuetas & uſitatas regulas grammaticas ſanctius ſequi vellet: unde concludo, non fuiſſe alium Codicem, qui τὸ *Keri* præ ſe ferebat: nec video, quommodo hæc diverſitas Scriptionis diverſus Dialecti *Babylonicæ* ac *Hieroſolymitanæ* Caracter haberi poſſet; nam ſic conſtanter in Cod. S. lectio apocopata occurreret. Ultimum denique exemplum, de quo diſputatur; occurrit quoque 2. *Sam.* XXIII, 9. hic inter

inter duas voces בשלשה, & illam ſubſequentem גברים eſt Vocalis *patach*, deſtituta ſua Conſona, hinc קי habet הגברים. Senſus eſt idem, ac omnia plane hic conſpirant; ſed merito quæritur, an hæc diverſitas ſit variatio Codicum: ego potius exiſtimo *Keri* eſſe notam Criticam, quam ideo Maſorethæ excogitaverunt, quod *patach* ante vocem גברים Conſona ſua deſtitutum viderunt, id quod ob acceleratam pronuntiationem accidit, ut vero *ellipſin* ה תא *demonſtrativi* ſentirent lectores, minus periti, id in margine ſuppletur. Manca forſitan quibusdam, quæ hactenus protulimus; videbuntur: tentabimus ergo unico argumento rem noſtram extra dubitationem ponere. Eorundem eadem eſt ratio, ergo & omnium *Karian* eadem eſt ratio: Si illa eidem cauſſæ ſ. rationi ſint adſcribenda, non variantes Codicum diverſorum erunt lectiones, ſed ut τὰ *Catban* unicæ, veræ & genuinæ ſunt lectiones; ſic τὰ *Karian* nonniſi notæ erunt Criticorum iſtorum Hebræorum, ex Hypotheſibus ſuis, ſ. grammaticis, ſ. Rhetoricis, ad illuſtrationem effictæ: nam multæ harum lectionum tam aperte falſæ ſunt, ut Codicem illis inſtructum merito in corruptionis ſuſpicionem adduxiſſent: ſi ergo pleræque harum lectionum marginalium hoc clare indicent, quid impedit, quominus & reliquas in hunc notarum cenſum referamus? Ac ſpes mihi eſt certiſſima, fore ut brevi & illorum, quæ adhuc obſcuriora ſunt *Karian*, rationes detegantur, & *Catban* ſuis ac propriis reſtituantur ſedibus, ſi Philologi ac Critici, quam alii monſtrarunt viam; indefeſſi pergant.

§. XIV.

Pervenit nunc *Gudius* ad examinandam differentiam contradictoriam, quam *Hilleriano* Systemati objecerat *Carpzovius* oblectionem לו & לא. Sed cum hæc loca, de quibus disputatur, ac quæ ipse dicit, longius requirant ac maturius examen; illa nunc mitto, ac in aliud tempus differo; id unicum adhuc moneo, quod לו *adfirmativum*, neutiquam respondeat τῷ לא *negativo*, quippe cui & *originatio* & *Analogia* (est enim illud ex particula ל & adfixo tertiæ personæ sing. m. ו cum *cholem* conflatum) obstant; est adeoque in his locis, ubi *Cethib* habet לא *negativam particulam*, *Keri* vero לו *pronomen* cum *præfixo*; aperta contradictio, adeo ut Spiritus S. neutiquam diversæ hujus lectionis Auctor statuendus sit, id quod alia occasione longius exponemus.

§. XV.

Pergit *Carpzovius* in sua Crisi ad illa loca, de quibus dubius hæserat *Hillerus*, quamnam ex collatione istarum diversitatum eruere debeat, ac quam velit præferre; sunt illa 2. *Sam.* XIV, 21. 1. *Reg.* VIII, 48. ubi *Hillerum* nescivisse dicit, an *primæ*, an vero *secundæ* sint personæ; item *Ezech.* XLVII, 12. *Dan.* IX, 10. num *singularis*, an *pluralis* locum obtineat. Quod si responsum *Gudii* ad has considero objectiones, nescio amplius, quid mihi dicendum restet; an ipsum lusisse *Carpzovium*, an hujus non intellexisse objectionem dicam. Ni fallor, hæc sibi vult objectio *Carpzovii*; ipsum *Hillerum* hic non decernere; quamnam lectionem eligere debeat, ipsum hinc utramque divinam statuere, sed sic sibi ipsum contra-

contradicere, dum contenderit, hac instituta & a Spiritu S. inspirata mutatione nunquam mutatum fuisse Sensum: sed quis hic non agnosceret Sensum mutatum, cum altera lectio ex *Hilleri* opinione *secundam*, altera *primam* exhibeat personam; una *pluralem* numerum, altera *singularem*: hæc est Objectio *Carpzoviana*; nunc quid ad istam respondet *Gudius?* „ Ego autem, inquit, du-
„ bia omnia superasse credo *Hillerum*, citata loca
„ commodissime interpretatum, ut contextui
„ quam optime conveniant. Auctoribus etiam
„ iis obviam ivit, non perterritus, qui, alterutram
„ lectionem in mendo cubare, sibi persuaserunt. „ De hoc posteriori jam non quæritur; sed potius, annon talis lectionum mutatio & ipsum Sensum S. Scripturæ mutasset, an talis duplex divina inspiratio tunc ab eo admitti posset, qui tamen statuit, nihil unquam Deum inspirasse, quod tamen nollet factum? vel nonne si altera lectio aperte alium gerit Sensum, prius inspirata abrogantur verba? nonne hoc novo Schemate, quamvis id contextui optime respondeat; priori aliqua inconvenientiæ nota adspergitur, quippe quam Spiritus S. non adeo pulcram, ut alteram, invenerit, & hinc cum hac commutaverit? hæc, hæc solvat dubia *Gudius*, nec illa aliam inserendo caussam, quæ in jus non vocatur, eludat! Examinemus nunc paucis ista loca, & novo argumento sententiam nostram de *Origine* & *Sensu* τῶν *Keriim* corroboremus. Primus locus 2. *Sam.* XIV, 21. sic se habet; הנה נא עשתי את הדבר הזה [hgasitai] *Ecce fecisti hanc rem*, sic vertit *Hillerus*: קי habet [hgasiti,] עשיתי *Facio hanc rem*: & hoc exemplum in iis recenset *quiesc. Lamed He*,

 quo-

quorum persona discrepat; sed nonne plane diversum diversa hæc lectio exhibet Schema? & non dubito, quin τῷ *Cethib* duas ob rationes primas dem partes, quarum una est, quod magis conveniat adfectui tenerrimo Davidis in Absalomum, qui ipsum primum impediebat, quominus statim propositioni Joabi annueret; hinc dubitanter illi respondit; *Ecce hoc fecisti, huc me adegisti, abi ergo* &c. Altera ratio ob quam τὸ *Cethib* pro genuino agnosco, & contra ea τὸ *Keri* vel plane respuo, vel nonnisi notam Criticam esse puto, hæc est, quod vertendum sit, *Ecce fecisti hoc mihi, ecce huc me adegisti* &c.; est enim י illud, quod otiatur plane, affixum primæ personæ sing., & cum Masorethæ istud quiescens, s. otiosum invenissent; errorem in ipsa punctatione esse putaverunt, & hinc primam personam in Margine, י illo decepti, exsculpserunt; quo clare docetur, quam frivolæ nonnumquam sint illorum notæ. Alterum exemplum occurrit 1. Reg. VIII, 48. [baniti, sine י matre Voc. long.] בנית, קי habet בנתי; putat *Hillerus Cethib* punctandum esse [banita] בנית, sed hæc emendatio falsæ nititur Hypothesi, *quod Cethibim exhibeant puncta* τῶν *Keriim*: potius statuendum, Masorethas apocapatam invenientes scriptionem, illam supplevisse, & τῷ *Chirek* suum addidisse augmentum; cujus & alia plura exempla in S. Literis invenimus: quod si punctatum invenissent [banita] בנית, hac nota forsitan careremus; quamvis tunc hæc lectio corrupta fuisset, quum contextus orationis illam non admittat, & tamen *Hillerus* illam textui inserit; abeat cum hac sua divina inspiratione, quæ omnino cum Sensu pugnat! Pergamus nunc ad ea

exem-

exempla, quæ *Hillerus* in numero discrepare existimat; nimirum *Ezech.* XLVII, 12. היו [hajav] קי habet היה [hajah]: putat *Hillerus Cethib* esse punctandum, היו [hajuu.], sed præter necessitatem, exhibet enim id scriptionem primam ac originalem; omnia enim verba, quæ nunc in grammaticis nostris *quiescentia Lamed He* audiunt, origine sunt *quiescentia Lamed* vel *Je* vel *Vaw*: alterum exemplum est *Dan.* XI, 10. [jitgaræv.] יתגרו, יתגרה קי, [jitgaræh] *Hillerus Cethib* iterum punctat [jitgaruu] יתגרו, at eadem recurrit responsio, hoc enim antiquam & nativam exhibet scriptionem, ut illud consuetam & in grammaticis nostris nunc receptam præ se fert. Exulent itaque hæ lectiones variantes ex Codicibus Sacris! Authentia τῶν *Cethibim* agnoscatur, & falsitas τῶν *Keriim* refutetur!

§. XVI.

Ultimo denique loco *Carpzovius* ad voces *apocapatas* provocat, quæ non diversarum formarum Symbola esse possint: v. gr. *Jerem.* XL, 16. [thahgase] תעש, nec non ad illas, in quibus ' otiosum in fine redundaret. Quod priorem attinet Objectionem, illam sic refellit *Gudius*, has lectiones *apocapatas* omnino esse diversarum formarum Symbola, ac *Hillerum* in libro suo indicasse, quod [thaghase] תעש indicet, alterum Codicem habuisse תעש, alterum vero תעשה: sed precaria est hæc explicatio, nullo nixa fundamento, nullis probata antiquioribus Codd. & monumentis; multo potius, usquedum meliora erudiemur, statuemus, Masorethas apocapatam reperientes scriptionem ac vocem hanc, uti nunc est, punctatam; illam integritati suæ in Margine restituis-

ſe, & hinc illud *Keri* fuiſſe ortum. Nititur hoc noſtrum adſertum generali illo Argumento, quod ſupra §. 13. protulimus. Alteram quod ſpectat Objectionem de י in fine *otioſo*, quod *paragogicum* vocat, de illo recte ſentit *Hillerus*, quod 2. pers. fœm. præter., ut & pronominis adfixum *antiquam*, adde & *plenam originalemve* exhibeat ſcriptionem; altera vero ſcriptio, ubi illud deeſt; ſit conſuetior ac tritior: ſed num exinde jam duplex probari poterit Codex, qui diverſam hanc exhibuerit lectionem? vel nonne veroſimilius eſt, Maſorethas inſolentiorem illam Scriptionem, quæ in columna textus occurrebat, (v. Schult. in inſtitut. ad fundam. L. H. p. 117. & 281.) per tritiorem in Margine explicuiſſe.

§. XVII.

Quarta Objectio, quam Rev. *Carpzovius* contra *Hillerianum* Syſtema movit, hæc eſt, quod per illud Symbolorum, ſ. *Cethibim* puncta Scriptoris θεοπνευςου manui eripiantur, & Viris piis ac ſanctis aſſerantur, ideoque non pro divinis, ſed humanis, habeantur; ac quod ſic multæ voces divina & authentica priventur punctatione. Non reſpondet quicquam ad hanc Objectionem *Gudius*, ſed aliam ex *Carpzovii* Syſtemate deſumtam eidem opponit, & ſic dubium, graviſſimum ſane, eludere quærit: inſiſtamus pauliſper ei, & per partes, quæ *Gudio* & reliquis hanc Hypotheſin ſequentibus ſolvenda incumbunt, indicemus I. *Hilleri* Syſtema punctationem multarum vocum authenticam valde dubiam facit, dum ſtatuat, *Cethib* vel integrum eſſe inſtructum punctis τοῦ *Keri*, vel ſaltem quædam hujus illi ſubjuncta. II. Hoc totius

tius punctaturæ Authentia in periculum gravissimum perducitur, si enim, uti hi, sese vidisse, sibi persuadent; illa in quibusdam locis certissime mutata fuit; nonne idem & in aliis locis accidere potuit? quæ ergo nobis erit certitudo, nos habere adhuc verum Sensum S. Literarum, quem primi istorum inventores ac auctores intendebant. III. Sic omnibus liberum in S. Scripturas conceditur exercitium, mutandi in iis ea, quæ ipsis non arrident. IV. Unum ex gravissimis pro antiquitate punctorum Vocalium infringitur argumentum, quod a Notis his Masorethicis ob insolentiorem punctationem ortis desumitur. V. Salvum vero id est, donec ex antiquioribus monumentis ac Codicibus convincamur, quod ii, qui, uti hæc, sed false, innuit sententia; ex alio Codice in Margine alteram adscripserunt lectionem, quod ii, inquam, puncta τῶν *Cethib* tali ratione commutaverint, ut lectores eo citius alteram lectionem, seu *Keri* animadverterent. VI. Nunc apparet, quam vana sit gloriatio *Hilleri* a *Gudio* denuo recocta: „ Quantillus etiam appareat, octingentos amplius Scripturæ Sacræ „ locos, quos corruptos partem, partem inex„ plicabiles, Critici nostri putarunt, integritati „ & puritati suæ restitutos, explicavimus.„ Scil. tot tantaque præsupponendo, quæ nunquam nobis probavit ac demonstravit, nodosque hos Criticos secando potius, quam solvendo.

§. XVIII.

Expositis hisce contra *Gudii* Dissertationem Criticam Objectionibus, nunc paucis adhuc princeps *Hilleri* pro suo Systemate argumentum exa-

mina-

minabimus; cui & Rev. *Gudius* fortiter insistit; sic enim argumentatur: „ Si Spiritus S., dum „ bis nobis exponeret Psalmum XVIII, sc. in „ ipso libro Psalmorum, & deinceps 2. Sam. „ XXII, nonaginta & plures admisit differitates, „ quæ tamen omnes cum grammatica analogia „ optime conspirant; sequitur, eum in aliis quo- „ que locis eadem libertate uti potuisse, cum „ Volumina sacra, vel secunda, vel tertia vice de- „ scribi curasset.„ Atqui verum prius. Eo &c. At quis non videt, quod I. probanda incumbat consequentia, non sequitur, hoc Spiritus S. hoc certo tempore in re certa præstitit, eo & alio tempore in alia re idem effecit. II. A posse ad esse non valet Consequentia. III. Ni fallor, non potuit hoc facere, saltem non fecit Spiritus S. per eos, qui Codicem S. integritati suæ restituerunt, quippe quibus non novum inspiravit decretum divinum, sed per quos illud jam revelatum denuo describi curavit; & si, quas supra exposuimus leges Librariorum sanctæ ac nunquam violandæ sint, Spiritus S. potius cavit, ne contra illas impingerent, quam, ut id facerent, jussit.

§. XIX.

Quod denique differentiam istam hujus Cantus Davidici in duobus illis libris diverso modo expositi attinet; illa neutiquam huc quadrat; ac tum demum illud, quod *Hillerus* innuit, verum foret, si is certior esset, Auctorem librorum Samuelis illum cantum ex αὐτογράφῳ Davidis descripsisse, & tamen Spiritum S. in hoc negotio hanc libertatem ipsi concessisse: quod si vero quis ex me quæreret, unde ergo hæc differentia hujus

Cantus

Cantus orta ſit? huic nunc duplicem & divinam regererem inſpirationem: Auctor ſcil. Librorum Samuelis non agebat hac in re Amanuenſis perſonam, ſed uti erat Vir θεοπνευςος; denuo qu. illud Davidis compoſuit poema, Senſu illius aſſervato, ſed Spiritu S. Stylum ad temperamentum Auctoris horum librorum accommodante: vel etiam David ipſe duabus diverſis vicibus hoc poema compoſuit, & unum in Libro Pſalmorum, alterum vero in Chronico Samuelis aſſervatum fuit exemplar, quod divinæ illius inſpirationi non repugnat.

TANTUM.

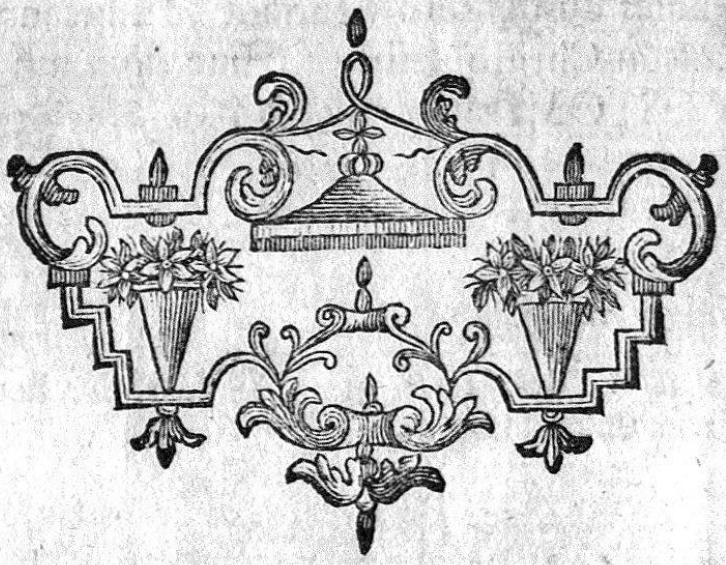

J. J. W.